

Zeitschrift: Treterre : semestrale di Terre di Pedemonte e Centovalli
Herausgeber: Associazione Amici delle Tre Terre
Band: - (2010)
Heft: 54

Artikel: Un truvadéll diventóu rüsca
Autor: Silvestro, S.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-1065671>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 17.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Pubblichiamo il testo in dialetto della Costa di Centovalli inviatoci da Dante Fiscalini, che ringraziamo per il contributo. Il testo in dialetto e in italiano è disponibile registrato su CD.

Un truvadéll diventóu rüsca

A sum una pòura creatürina, un truvadéll nassüd con l'aiütt da la cumàr del país.

A l'alba d'un dí del més da masg, da nascundún, a sum stècc purtóu cun la sféra e pussóu sùla pòssa da sass dela gesina di Pöss.

A sèra completamént fassóu da bianch, metüd in un sacch da bissaca e lugóu in un cavagnín e con visín un mazèttin da fiür da camp e lassóu lí al sò déstin.

A sèra sénza un num, ma a gh'èvi tacóu al brasçin un föietín con la data del batésim, celebróu in famiglia e da nascundún.

Sí, ul num da batésim al gh'èvi, ma l'è stècc tralassóu apósta per miga lassáa di indízi in chéstu tragich avenimént!

La mè mama, l'última da quatòrdas fradéi, l'èva pòch pussèe d'una bagaína cressüda tropp prest; i söi genituri, còme da "bun cristièi" i s'èra preocupéi dimá dela mèa salvèzza spiritüal. In famiglia, i savèva chi l'èra ul mè pá, ma la leglazzüün del Cantún Tesin la pruiviva da scrütingnaa e identifícaa la paternità.

A sèra un spüri, un ilegítim, un bastard, ul frütt del pecád dela mè ingrata mama che, per salvaa l'unúr dela famiglia dal pés dela puvertá, e una buca in meno da sfamaa, la mè mama con i söi famigliár, con grand dürézza e tristèzza l'a d'abandonám al mè déstin, come füdèss fiöö da nessün.

Infati, dòpo una quai ura, una brava persuna che per cas la passèva davanti ala gesina, la m'a ciapóu e purtóu a l'uspedál "degli innocenti" del S. Carlo a Locarn, dúa un'altra mama la m'asavèva da balia con il sò lécc.

Dopu diversí més, inséma ad altri pòuri creatür, i m'a purtóu in Piazza Granda, per véss vendü al públich incant per un miser cént franch. Sí, una famiglia adutiva la m'a compróu ma al sètim ann i m'a mandóu a faa ul miser mistée del spazzacamín: ul rüsca. Pòuro mí, al savèva amò miga a còsa a nèvi incuntra!

Quindi, inséma ad altri picul rüsca acumpagnéi dal faisc, che l'è pöi ul padrún spazzacamín, a em inizióu ul viacc dela emigraziün vèrso la "bassa": l'Italia.

Prima a pè fin a Locarn, pöi con la barca e sübat amò con il cavall da S. Francésch e dopo, con una spècie da caròzza e vía vèrso ul Piemunt. A gh'èvm adòss chi pòcch strèsc, e in di péi i zòcul o i pidü ed a tracòla un sacch con un pò da pulénta e castégn cöcc.

Arivèi in zòna Gattinara, ul faisc arugant e con una brüta gamèla, u gh'a consegnóu i fèr dal mestée: la raspa, la spázzula, un rampín, un sacch da infilaa in tèsta ed un altru da mètt la calisna e vía a faa la gavèta e cercaa lavúr pas-

sandu da una contrada a l'altra e vusaa a squarciagula: "spazzacamínoo".

La sgént da chèsta citá, sentendo la nòssa inocént e güzza vus, la verdèva la pòrta e con un grand suspír: "a si scia anim benedètt" e con il faisc in prima fila im fasèva naa dént a pulii ul sò camin.

E sübat, con l'arruganza del faisc e che ògni tant l'èra anca ladín e ciöcch, a sèri obligóu a rampigaa in dala lunga e strécia cana del camin.

A gh'èvi pagüra, a sèri stracch e cul sacch in tèsta e la büla dela calisna che la m'nèva dent in di öcc e con i gumbad e i ginöcc pién da crust ed insanguinèi, dolént a duvèvi prosegüi.

Dòpo avègh pulid, con la raspa e la spázzula, i trè parét del camin, arivóu in scima cul brasç fóra di böcc a duvèva vusaa, a squarciagola, "spazzacamínoo" e sübat dopo, nasciü amò in dala cana, a pulii l'última paréd.

A mesdí, o ala duméniga ul faisc u m mandèva a varascaa ed una quai vòlta a rubaa o cercaa l'elemòsina, ma tütt quèll che a gh'èvm ramosóu l'èra par lüi.

Che eguista, che rabia e che tristèzza!

A sérvm strècch, spurch ed intrizzid dal frécc. Asbacch, ul faisc u m fasèva digiünaa e una quai vòlta u m dava da béu l'aquavita per dam fórza e curacc; tütt chésto, che a duvèvm sübi, l'èra per impedím a diventaa robüst e quindi restaa picul, per pudèe infilass mèi nela cana del camin.

Ala sira, a s'riünivum in una bàita, con una squèla da minèstra, una spècie da burlanda calda dal faisc, ed un tòcch da pan, e sübat dopo, vía a durmii in dala paia còme di bèsti e cun indòss i piöcc che i ma lassèva miga seraa i öcc.

A gh'èva ul mal da gula la féura e ul faisc, per fam guarii u m'a mètt in gir al cöll e per una

quai ura, una sò calza da lana spurca da calisna e da süduu: che schivi!

Prima d'indurmentám, un grand magún u m vgniva in gula.

Ul ségn dala crus un'uraziün ed un pensèe a chi da cá, i manchèva mai!

La grand còssa, l'èra da turnaa, al pussèe prest pussibil al mè país.

Pöi, prima da Pasqua, l'èra rivóu ul grand mümént da turnaa a cá.

A sèra dimagrid, sénza söldi, ma con un discrètt vistí ed un para da scarp, comperèi dal faisc per cumpensaa ul dür lavúr fècc dürant la stagiün. Dopo un lungh e dür viacc del ritorno a sum rivóu finalmént a cá mèa.

Con una cèrta vergugna, a gh'èvi amò la còssa da cüntaa sü ai amis restád a cá l'aventüra del sfrütamént e i maltratamént sübit da quèla brüta gamèla d'un faisc.

Quai mè amis, che come mi i ha vissüd chèsta düra aventüra, i gh'èva vergugna da dii la realtà e quindi i disèva che i èra nècc in Italia a faa "l'orévas"; i s'èra divertid e i èva vist tanti bèi ròpp.

Quando a sèra un giuvinótt, a sum diventóu anca mí un faisc, ma con un sentiment divers e sentii nel pròpri dadént la èsil vus dela cosciénza che la ma disèva: "rispèta ed aiüta chi ménu fortünèi da tí", e con la mè grand contentèzza e sudisfaziün da vidèe finalmént i picul rüsca ménu trist e pussèi robüst.

S. Silvestro, 2008
Storia di Dante Fiscalini

Chi fosse interessato al CD può rivolgersi a Dante Fiscalini, Cavigliano

Fotografia di due piccoli spazzacamini a Parigi nel 1846. (fonte: Storia del Cantone Ticino, op.cit.)

